

Els professors de les Illes Balears com a víctimes d'agressions als centres educatius

Balearic teachers as victims of aggression at school

El profesorado de las Islas Baleares como víctima de agresiones en los centros educativos

Sebastià Llodrà Oliver, sllodra@educacio.caib.es, CEIP Na Penyal
Rafel Moscardó Mongort, rafmsm@yahoo.es, CEIP s'Auba
Jordi Josep Rosselló Ruiz, jjrossello@telefonica.net, CP Antònia Alzina

Resum

El present article pretén conceptualitzar la problemàtica de la violència escolar incidint en les agressions als professors. S'analitza el grau d'incidència d'aquests fets als centres de les Illes Balears i es descriu el marc legal de referència. Seguidament es comparen les solucions normatives en l'àmbit de la docència a les Illes Balears amb altres sectors públics de la Comunitat, com també d'altres comunitats autònomes. Finalment, es proposen pautes d'actuació que cal que els membres de la comunitat educativa tinguin en compte davant aquesta situació.

Paraules Clau

conflicte de rols, resolució de conflictes, relació pares-professor, relació professor-alumne, seguretat, prevenció, violència, legislació

Abstract

This article conceptualises the problems of violence at school and attacks on teaching staff. The degree of incidence of these events in Balearic schools is analysed and the legal framework is described. Next, the regulatory solutions in the realm of teaching in the Balearic Islands are compared with other public sectors in the region, as well as other regions. Finally, action guidelines to be taken into account by members

of the academic community when faced with this situation are proposed.

Keywords

role conflict, dispute settlement, parent-teacher relation, teacher-pupil relation, safety, prevention, violence, legislation

Resumen

El presente artículo pretende conceptualizar la problemática de la violencia escolar incidiendo en las agresiones al profesorado. Se analiza el grado de incidencia de estos hechos en los centros de las Islas Baleares y se describe el marco legal de referencia. Seguidamente se comparan las soluciones normativas en el ámbito de la docencia de las Islas Baleares con otros sectores públicos de la Comunidad, así como también de otras comunidades autónomas. Finalmente, se proponen pautas de actuación a tener en cuenta por parte de los miembros de la comunidad educativa ante esta situación.

Palabras Clave

conflicto de roles, solución de conflictos, relación padres-profesor, relación profesor-alumne, seguridad, prevención, violencia, legislación

0. SOBRE EL GRUP DE TREBALL

El grup de treball és una modalitat formativa en la qual un equip estable de professors del mateix centre o de diferents treballs, de forma autònoma, en l'elaboració, l'experimentació i la innovació de projectes de treball i/o materials curriculars, centrats en l'àmbit educatiu. En aquest sentit, el nostre grup de treball, que neix l'any 2007, té un objectiu que, sense perdre el referent de l'àmbit educatiu, podríem qualificar si més no d'atípic: trobar respostes a tot un seguit d'incògnites que se'ns plantegen arran d'uns fets concrets d'agressió verbal i intimidació per part d'un pare a personal docent d'un centre, i que incideixen directament en la nostra professió.

El resultat és aquest document, que inclou una conceptualització del problema a les Illes Balears, com també un recull de dades sobre la violència escolar —especialment aquella de la qual el docent és la víctima—, comentaris sobre notícies aparegudes als mitjans de comunicació i reflexions per a una proposta de pla per prevenir la violència contra els professors als centres educatius de les Illes Balears.

Aquest document té com a base el text presentat al Centre de Professors de Manacor (Illes Balears) el juny de 2009 amb el títol *Reflexions per a una guia d'actuació en casos de violència contra el professorat de les Illes Balears*.

1. INTRODUCCIÓ

La problemàtica de la pèrdua d'autoritat docent és un tema recurrent, molt especialment els darrers temps, en tertúlies radiofòniques, editorials de diaris i notícies televisives. Es parla de la necessitat de dotar els docents d'una autoritat perduda, i s'identifica aquesta mancança com una variable més de les tantes que engraven el fracàs escolar.

Segurament moltes investigacions sobre disciplina escolar, els mateixos docents, els sindicats educatius, l'Administració i les famílies deuen coincidir en la necessitat de dotar d'aquesta major autoritat els professionals de l'educació; les diferències apareixeran en les formes: com s'ha de fer?

Alguns sectors reclamen que l'autoritat s'implanti per llei i es doti els professors d'un estatus similar al que tenen els cossos de seguretat. Uns altres, en canvi, exposen que aquesta autoritat no pot venir simplement

per llei, sinó que cal un compromís de totes les parts implicades en l'educació. En aquests termes s'expressa Schleicher, coordinador de l'informe PISA de l'OCDE (entrevistat a *El País* el 23 de novembre de 2009). Unes altres demandes per part dels sindicats docents sol·liciten més reconeixement de la figura docent tant socialment com econòmicament.

Aquest és un tema de debat interessant que ens situa en la problemàtica que volem estudiar. Les agressions a professors, deuen estar relacionades amb aquesta pèrdua d'autoritat? S'emmarquen en un clima de convivència concret en els centres educatius o són fets aïllats i esporàdics? Els passos que es facin per dotar de més autoritat —legal o moral— els docents, implicaran la prevenció també de situacions d'agressió a aquests?

El nostre punt de partida és que les agressions, tant físiques com verbals, a docents no són fets casuals i esporàdics, sinó que estan estretament relacionades amb aquesta pèrdua d'autoritat i inserides en uns centres amb una convivència sovint difícil.

Com a mestres que vivim el dia a dia d'escoles i instituts pensam que és fonamental crear espais de comunicació on la principal tasca sigui la de fomentar el debat i la reflexió sobre el fet educatiu.

La convivència, és clar, és la base de l'educació i ha esdevingut un dels principals focus de preocupació de les administracions educatives i dels sindicats. Una mostra d'aquesta preocupació és la creació d'observatoris i instituts per a la convivència i departaments específics centrats en aquesta problemàtica.

El resultat del treball d'aquests departaments han estat orientacions per a la prevenció de conflictes, per a la redacció de plans de convivència, etc. Han impulsat formació als professors concreta per a aquesta problemàtica i són mesures que progressivament es van incorporant als centres educatius. Resumint, són eines que ens permeten millorar, sobretot, el tractament de la prevenció.

Pel que fa a les mesures a posteriori, en el cas que aquests mecanismes no hagin funcionat, es pot parlar d'una manca de concreció protocol·lària. Les directrius des de l'Administració pel que fa a les mesures que es poden prendre ens remetent únicament al Reial decret 732/1995 dels drets i deures dels alumnes, que proposa un règim sancionador. Aquest decret se cen-

tra exclusivament en els alumnes i proposa mesures punitives.

Una primera revisió de la normativa ens porta a pensar que, si bé des del vessant preventiu es dóna una certa importància al treball enfocat a les famílies, des del vessant de la normativa educativa se n'obvia qual-sevol responsabilitat i no es deixa marge a l'acció sancionadora als progenitors. Es parla de sancions només als alumnes, no als pares, tot i que algunes notícies constaten que s'han donat casos d'agressió de famílies a professors.

Centrant-nos en les agressions a docents, caldrà determinar el grau d'incidència d'aquestes als centres de les Illes Balears i, sobretot, quin és el procés de resolució d'aquests conflictes. És cert, tanmateix, que la informació sobre la manera com cal actuar quan es produeixen situacions d'aquest tipus és més bé nul·la. La sensació primera és, de fet, que hi ha una tendència a ocultar les agressions tant per part dels centres com per part de les administracions i, paradoxalment, per part dels mateixos professionals afectats.

L'excepció, en aquest sentit, serien les administracions educatives del País Basc i Andalusia, que, des de fa ja dos anys, compten amb un protocol d'actuació davant les agressions a docents. Al llarg de les pàgines següents analitzarem aquests documents, que ben segur acabaran sent precursors d'altres a la resta de comunitats autònomes.

2. OBJECTIUS

- Conceptualitzar la problemàtica de la violència escolar incidint en les agressions als professors.
- Analitzar el grau d'incidència d'aquests fets als centres de les Illes.
- Descriure el marc legal de referència i les possibles solucions normatives.
- Comparar les solucions normatives en l'àmbit de la docència a les Illes Balears amb altres comunitats autònomes, com també amb altres sectors públics de la comunitat autònoma de les Illes Balears.
- Proposar pautes d'actuació.

3. ELS CONCEPTES D'AGRESSIÓ I VIOLÈNCIA

Una primera aproximació als termes 'agressió' i 'violència' ens porta a creure que hi ha una certa difusió conceptual: mentre que alguns autors equiparen ambdues idees i les consideren conceptes sinònims, uns altres les distingeixen clarament i assenyalen la violència com a més genèrica i entesa com a clima, que inclou les agressions.

El concepte de violència és entès per Busch com "un sinònim d'agressió que s'utilitza en les formes més greus i extremes, sobretot en atacs físics" (esmentant a Bruckner 2003, 170-171). Ubica el concepte d'agressió en el nivell del comportament. Indica tres trets característics de la conducta agressiva: causar o intentar causar mal, la intenció i la infracció de normes socials.

D'altra banda, Bierhoff i Wagner (esmentat a Bruckner 2003, 171), distingeixen diferents tipus d'agressió:

- agressió ofensiva, que uns altres autors anomenen agressió proactiva (no provocada).
- agressió defensiva, anomenada per uns altres autors agressió reactiva (provocada).

Totes aquestes agressions es poden manifestar tant com a agressió simbòlica (verbal) com directa (física).

Nosaltres, en canvi, coincidim amb Peiró (2003) quan es refereix a la violència com un concepte genèric que engloba les conductes agressives concretes que constitueixen el clima de convivència. En aquest sentit es refereix a la violència i a la indisciplina com el conjunt enumerat de fets. Per tant, parlar de violència no és parlar d'accions, sinó de context. Als centres educatius, la suma de conductes agressives portarà a un clima de violència.

3.1. Els centres educatius i la violència

Als centres educatius l'augment de la violència és un fet palpable que reflecteixen els mitjans de comunicació —a vegades amb un cert alarmisme— però que també constaten diferents estudis i investigacions.

El ressò que se'n fan els mitjans té un doble vessant: d'una banda serveix per denunciar i fer conèixer aquesta situació, i de l'altra també es pot parlar d'una certa publicitat de la violència i del clima d'impunitat.

Els mitjans de comunicació són, fins i tot més que les famílies, proveïdors de models de comportament (Subirats 2001). I és que, com demostra l'experiment clàssic de Bandura (Garrigós 2003), el simple fet de veure comportaments agressius pot incrementar la conducta agressiva dels infants. Aquests tendeixen a reproduir la conducta agressiva imitant el model i fins i tot creant noves formes d'agressió.

Si parlem de violència escolar i mitjans de comunicació cal destacar el treball fet per Piñuel i Gaitan (2004). Consisteix en el recull, el buidatge i l'anàlisi de les notícies sobre violència escolar que han aparegut a les edicions digitals dels principals diaris de l'Estat durant l'any 2003.

Des de l'aparició dels primers estudis sobre violència escolar d'Olweus a Suècia a final dels seixanta i ja dins els anys setanta, són nombroses les referències bibliogràfiques que fan menció al *bullying*, a l'assetjament entre iguals.

En els darrers anys, la convivència als centres educatius és un aspecte que està creant especial interès entre els diferents agents educatius. Mostra d'això és la nombrosa bibliografia recent sobre la temàtica i sobretot la creació per part de les administracions educatives de departaments específics de convivència.

3.2. El cas de França

Martínez (2000) exposa el cas de l'Estat francès. L'estudi Debarbieux i Montoya de la Universitat de Bordeus, centrat sobretot en la violència escolar, afirmava que les víctimes a les escoles i als instituts són en un 77% alumnes i en un 22% professionals del centre. També destaca la imatge negativa que tenen els alumnes dels seus docents: l'any 1995 el 13% dels alumnes no confiava en la capacitat didàctica dels seus professors; el 1999, la xifra era del 20%.

La pèrdua d'autoritat per part dels professors la podem considerar un dels factors clau en la conflictivitat als centres.

Aquest estudi de Debarbieux i Montoya culminà amb la II Fase de Lluita contra la Violència Escolar a l'Estat francès, l'any 2000. Martínez (2000) denuncia que en gran mesura arribaren a l'Estat espanyol tan sols les notícies sensacionalistes d'ocupació policíaca dels centres educatius i descriu algunes de les mesures que proposava aquest pla:

- Introducció de l'assignatura Educació Cívica, Jurídica i Social als instituts de secundària i a les escoles de primària.
- Distribució dels alumnes conflictius en petits grups de vuit a deu a càrrec d'educadors de la protecció judicial de la joventut i de professors voluntaris, com també la col·laboració de gent famosa, propera als alumnes, com a model (el futbolista Zidane, l'actor Depardieu...).
- Unificació de mesures disciplinàries.
- Mesures alternatives a la sanció: treball d'interès escolar, semblant als treballs d'interès per a la comunitat.

3.3. El cas de les Illes Balears

El cas de França partia de fets violents greus als centres i, fins fa poc, s'havia argumentat que en el cas de l'Estat espanyol s'havia de parlar més d'un clima d'indisciplina que no pas de violència (Martínez 2000). Des de l'any 2000 fins a l'actualitat es pot parlar segurament d'un agreujament d'aquesta situació, que ha desembocat en alguns casos de violència, no pas de simple indisciplina.

En tot cas, com assenyalen Ortega i col. (1998), des d'una perspectiva ecològica, el conflicte és un procés natural que es desencadena dins un sistema de relacions en el qual, molt segurament, hi haurà confrontació d'interessos. L'autor afirma que el pas del conflicte a l'agressivitat i al clima de violència es fa quan fallen els instruments de mediació, als quals podríem afegir les habilitats socials, l'educació emocional i l'educació moral i cívica.

Pel que fa a les mesures de l'Administració de la comunitat autònoma de les Illes Balears per fer front a aquesta conflictivitat emergent, podem esmentar el Decret 57/2005, de 20 de maig, pel qual es creava l'Observatori i el Comissionat per a la convivència escolar en els centres educatius. Parlava de:

"[La necessitat] de generar un clima escolar adient per a la consecució dels objectius pedagògics, eliminar qualsevol tipus de violència en els centres escolars, inculcar els valors necessaris per a la convivència, infondre l'acceptació de les normes socials com un dels principals factors per al desenvolupament de les relacions interpersonals i

manifestar actituds que permetin arribar a l'equilibri personal i facilitin els aprenentatges propis i aliens" (BOIB núm. 82, de 28 de maig de 2005, pàg. 2).

Posteriorment el Decret 10/2008 impulsa la creació de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar de les Illes Balears, que substitueix el primer Observatori per a la Convivència. Aquest decret relaciona directament la bona convivència dins els centres educatius amb l'èxit escolar. Assenyala el següent:

"La prevenció de situacions de conflicte en l'àmbit escolar s'ha d'abordar no només des d'una perspectiva de prevenció, tipificació, mediació i resolució de conductes disruptives, sinó també des del convenciment que les iniciatives encaminades a reduir el fracàs escolar i a promoure la dinamització d'activitats que potencien hàbits de participació, convivència i socialització dels joves, seran eines fonamentals a l'hora de la prevenció de situacions de conflicte" (BOIB núm. 15, de 31 de gener de 2008, pàg. 6).

I és que, com assenyala el Decret 112/2006, de 29 de desembre, de qualitat de la convivència en els centres docents sostinguts amb fons públics de la comunitat autònoma de les Illes Balears, "el clima escolar adequat és un element essencial per al bon funcionament dels centres i per a l'èxit acadèmic dels alumnes" (BOIB núm. 189, de 30 de desembre de 2006, pàg. 3).

Alguns dels factors que l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar de les Illes Balears esmenta com a possibles alteradors del clima de convivència escolar són els de caràcter social, familiar, psicològic i educatiu.

Encara que aquesta categorització de possibles alteradors és àmplia i segurament poc concreta, interrelaciona elements que són bàsics per a la prevenció i el tractament d'aspectes de convivència dins un centre. És només des d'una perspectiva d'intervenció holística que es pot tractar una temàtica tan complexa.

Partint d'aquest plantejament integral, Jares (2006) enumera els factors que obstaculitzen la convivència escolar següents:

- Aspectes contextuais vinculats a l'activitat escolar: manca d'espais de joc, saturació d'activitats acadèmiques en l'horari escolar, condicions de l'aula respecte dels espais, mo-

biliari i materials... Els models tradicionals d'ensenyament exigeixen als alumnes poca mobilitat i escolta contínua.

- Conductes competitives i discriminació de la societat neoliberal: societat de consum, conductes competitives no educatives contra els altres i no de superació d'un mateix, selecció continuada dels millors i discriminació dels més poc capacitats.
- Manca de valors bàsics de convivència: l'actual política d'escolarització provoca la creació de guetos, sovint amb mancança de recursos humans i materials.
- Pèrdua de lideratge educatiu del mateix sistema, dels docents i de la família.
- Augment d'imatges i situacions violentes en els mitjans de comunicació i videojocs.
- Dificultats per a l'organització democràtica dels centres escolars.
- Escassa participació i col·laboració dels agents educatius en la vida escolar.
- Mancances formatives dels professors en la resolució de conflictes.

4. LA VIOLÈNCIA CONTRA ELS PROFESSORS

A diferència de la violència entre iguals, el fenomen de la violència contra els professors està poc estudiat. Encara que es tracta d'un fenomen emergent, que està acaparant l'atenció de la comunitat educativa, sindicats, premsa, etc., els docents no disposam encara d'unes directrius clares i efectives d'actuació davant les agressions.

Un estudi realitzat al Regne Unit (Terry 1998) amb una mostra d'alumnes de set instituts urbans determina que en el maltractament dels alumnes als professors hi ha dos factors de risc: el fet de ser dona i tenir poca experiència.

A Irlanda, O'Moore i Minton han realitzat estudis sobre el maltractament en el lloc de treball, concretament en el claustre de professors. Un 70% dels professors considera que el maltractament més repetit és la manca de reconeixement a la seva tasca (esmentat a Yuste 2007).

Una enquesta realitzada per la Unió Europea l'any 2000 mostra que un 4% dels treballadors ha estat objecte d'agressions a la feina. En el cas dels treballadors del sector de l'ensenyament aquestes dades es disparen: un 12% declara que ha estat objecte d'intimidació.

D'altra banda, l'estudi Cisneros VIII (ANPE 2006), realitzat a la comunitat de Madrid, mostra unes dades en principi preocupants; les més significatives són:

- Un 54% dels professors declara que pateix estrès a causa de la pressió i coacció dels pares d'alumnes.
- Un 43% dels mestres de primària declara que ha sofert violència física o verbal en el seu centre de treball.
- Les agressions verbals són les conductes que més es donen en situacions de violència contra els professors: un 90% dels casos. Moltes vegades s'acompanyen d'intimidació, amenaces i aïllament social.
- Les agressions físiques es donen en un 28% dels casos.
- La violència física que es dona en les etapes d'educació infantil i primària sol venir per part dels pares dels alumnes.

Una altra dada de l'estudi fa referència a la percepció del suport que han rebut els mestres quan han estat víctimes d'una agressió:

- Un 10% manifesta que ha rebut un suport nul i el 26% manifesta un suport escàs o moderat.
- La percepció de suport varia en funció de qui el dona: l'entorn familiar i els amics proporcionen un auxili satisfactori, però quan es tracta del centre i de l'Administració el suport decau de forma significativa.

L'estudi també analitza els recursos que actualment els professors que són objecte d'agressions tenen a l'abast, i arriba a les conclusions següents:

- Hi ha mesures difuses per part de l'Administració i dels diferents organismes en relació amb les agressions contra els professors.

- Cal una Administració responsable que creï una unitat d'intervenció i assistència a mestres danyats per la violència.
- Cal considerar la violència com un factor de risc psicosocial que afecta la salut laboral. La violència s'ha de mesurar com un risc laboral.

Finalment, comenta que una de les causes que dificulten la intervenció i l'assistència als professors rau en la impossibilitat tècnica de sancionar conductes greus, la qual cosa crea una atmosfera d'impunitat que convida, en alguns casos, a reincidir en les agressions.

A les Illes Balears, l'estudi realitzat per l'Observatori per a la Convivència Escolar (CAIB 2007) als centres educatius de secundària es plantejava com a objectius:

- Diagnosticar l'estat de la convivència als centres d'ESO de les Illes Balears.
- Determinar-ne el grau d'incidència.
- Descriure les circumstàncies en les quals es produeixen.
- Identificar-ne els escenaris.
- Descriure les estratègies de comunicació i resolució del conflicte.
- Relacionar la rellevància de diverses variables que podrien estar relacionades amb els problemes de convivència.

En contraposició a l'estudi Cisneros VIII (ANPE 2006) anteriorment esmentat, l'estudi de l'Observatori per a la Convivència (CAIB 2007) no és tan alarmista. De l'apartat de conclusions, en volem destacar les següents:

- El panorama de la convivència no és alarmant a les escoles de secundària de les Illes Balears.
- Dos de cada tres alumnes afirmen que han estat testimonis d'esdeveniments de violència escolar.
- Les víctimes —alumnes— són agredides principalment per agressors del seu mateix sexe.

- Cal millorar la informació sobre els fets de violència a l'escola per prevenir i solucionar conflictes.

Algunes de les recomanacions que ens dóna aquest estudi són:

- Elaboració de plans de convivència escolar a cada centre.
- Necessitat de coordinació amb agents externs, famílies i serveis educatius especialitzats.
- Posar a disposició dels professors estratègies i correccions diferents i efectives (instruments legals d'autoritat, formació inicial i permanent per a tots els membres de la comunitat educativa).
- Esforç permanent de conscienciació: tolerància zero amb la violència escolar.

Cal dir que l'estudi de l'Observatori de la Convivència (CAIB 2007) se centra exclusivament en la violència entre iguals i en l'assetjament escolar; no fa cap referència a la violència patida pels professors per part d'alumnes i/o pares. D'aquesta manera, no comptam amb dades sobre la situació de les agressions als professionals docents de les Illes Balears.

Es pot constatar, ateses les aportacions d'aquests estudis, que ens calen més dades, amb investigacions d'ampli abast, sobre aquesta problemàtica tant en l'àmbit de l'Estat espanyol com de les Illes Balears. Només d'aquesta manera podrem determinar fins a quin nivell és rellevant aquesta problemàtica, fer un seguiment longitudinal de la seva evolució i, en definitiva, disposa d'una més bona informació sobre la realitat als centres educatius.

5. MARC NORMATIU I LEGAL EN RELACIÓ AMB LES AGRESSIONS ALS PROFESSORS

Ja s'ha assenyalat que la qualitat de l'ensenyament es pot veure afectada pel clima de convivència dels centres educatius i influir de forma negativa en la pràctica dels professionals de l'educació.

Es fa més necessari que mai disposar d'eines que actuïn de forma immediata davant qualsevol tipus d'agressions als professors. En aquest sentit trobam tres

documents interessants que apunten en aquesta direcció:

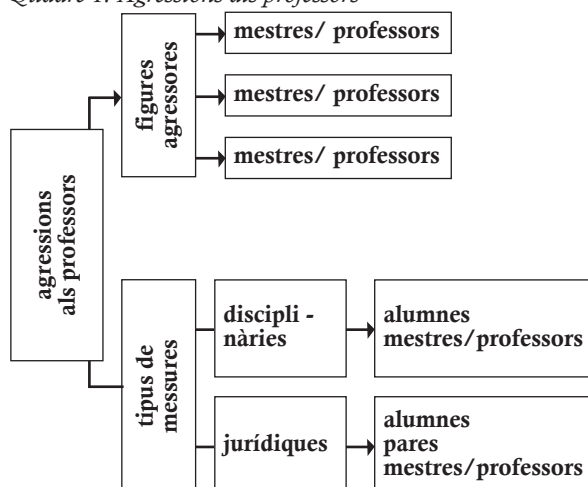
- Gobierno Vasco (2007). *Guía de actuación en casos de agresión al personal de los centros educativos públicos*. Vitoria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.
- Junta de Andalucía (2007). *Protocolo de actuación en caso de agresión hacia el profesorado o el personal no docente*. Sevilla: Consejería de Educación.
- Govern de les Illes Balears (2006). *Pla per a prevenir la violència als centres de l'Íbsalut*. Palma: Conselleria de Salut i Consum.

Els dos primers pertanyen a l'àmbit educatiu i són exemples de protocols clars d'actuació en aquests casos i també de suport ferm de les administracions als professionals. El tercer s'expressa en els mateixos termes i fa referència a un sector, el de la salut, amb similituds amb l'educatiu.

Un cop analitzada la normativa actual de les Illes Balears en l'àmbit educatiu, es comentaran aquests tres documents i se n'assenyalaran els punts més importants.

A continuació, de forma esquemàtica, exposarem els principals elements relacionats amb la violència i el seu context normatiu. Ho farem seguint l'esquema següent:

Quadre 1. Agressions als professors

5.1. Figures agressores envers els professors

Les principals figures agressores envers els professors que es poden donar als centres educatius són:

- alumne del centre
- pare, mare o familiar d'un alumne
- mestre o professor del centre

Com s'ha explicat anteriorment, els casos més freqüents se solen donar en els instituts d'educació secundària per part d'alumnes i pares. Pel que fa als centres d'educació infantil i primària, sembla que les agressions vénen principalment per part dels pares. En ambdós casos predominen, sobretot, les agressions de tipus verbal.

Les situacions derivades d'agressions entre companys de feina al mateix centre representarien casos més aïllats.

5.2. Actuacions: tipus de mesures

En els darrers cursos s'estan portant a terme als centres accions de caràcter preventiu en la conflictivitat, mitjançant plans de convivència. Molts d'aquests plans afirmen que cal incloure en el currículum el tractament sistemàtic de l'educació socioemocional, la competència social, la resolució de conflictes, habilitats socials, com també treballar la gestió de les emocions, treball amb famílies, escoles de pares...

La Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, de l'educació introdueix la competència bàsica d'*educació social i ciutadana* com un dels nous elements curriculars que hauran de formar part dels diferents documents del centre.

Finalment, el Decret 67/2008 pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears, al seu article 5, fa referència a les finalitats del sistema educatiu:

“[El sistema educatiu s'orientarà a la consecució de] l'educació en l'exercici de la tolerància i de la llibertat dins els principis democràtics de convivència, com també en la prevenció de conflictes i la resolució pacífica d'aquests” (BOIB núm. 83, de 14 de juny de 2008, pàg. 5).

Els objectius de cadascuna de les etapes s'expressen en el mateix sentit, fent referència a aspectes de convivència, actituds contràries a la violència, respecte als altres, tolerància, diàleg...

Quan fallen els mecanismes de prevenció i quan la mediació no és viable per a una situació concreta, s'han d'adoptar mesures sancionadores. Davant una agressió s'han de valorar molts d'elements abans d'iniciar qualsevol tipus d'acció. L'autoria, la naturalesa del fet, la intencionalitat, la gravetat, els danys ocasionats, les circumstàncies i molts d'altres, determinaran el tipus d'acció que cal emprendre. Dit això, trobam dues vies d'actuació, que s'aplicaran en dos àmbits diferents:

- Mesures disciplinàries (legislació educativa)
- Mesures jurídiques (legislació penal i civil)

5.2.1. Mesures disciplinàries

Anomenarem mesures disciplinàries totes aquelles accions que entren dins l'àmbit de la legislació educativa en tots els seus rangs jurídics: lleis orgàniques, reials decrets, decrets, ordres...

Per tant, seran mesures que consistiran en un conjunt d'accions sancionadores dins l'àmbit dels centres educatius i de la inspecció educativa. Per plantejar aquestes mesures partirem de la normativa següent:

- Reial decret 732/1995, de 5 de maig, pel qual s'estableixen els drets i deures dels alumnes i les normes de convivència als centres (BOE núm. 131, de 2 de juny de 1995)
- Decret 119/2002, de 27 de setembre, pel qual s'aprova el reglament orgànic de les escoles públiques d'educació infantil, dels col·legis públics d'educació primària, i dels col·legis públics d'educació infantil i primària (BOIB núm. 120, de 5 d'octubre de 2002)
- Decret 120/2002, de 27 de setembre, que regula el reglament orgànic dels instituts d'educació secundària (BOIB núm. 120, de 5 d'octubre de 2002)
- Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, de l'educació (BOE núm. 106, de 4 de maig de 2006)

- Decret 112/2006, de 29 de desembre, de qualitat de la convivència en els centres docents sostinguts amb fons públics de la comunitat autònoma de les Illes Balears (BOIB núm. 189, de 30 de desembre de 2006)

h) L'incompliment de les sancions imposades.

Les mesures sancionadores que planteja aquest reial decret són:

Quadre 2. Per a les conductes contràries a la normes de convivència

Quan l'alumnat és qui agredeix

El Reial decret 732/1995, de 5 de maig, pel qual s'estableixen els drets i els deures dels alumnes i les normes de convivència en els centres proposa un règim sancionador. Enumera drets i deures concrets, tipologies de conductes sancionables i les seves corresponents accions punitives. La mateixa norma, a l'article 43, determina que les correccions que s'hagin d'aplicar han de tenir un caràcter educatiu i recuperador.

El reial decret distingeix entre conductes contràries a les normes de convivència (sense especificar-ne cap) i conductes greument perjudicials per a la convivència del centre; en aquest cas a l'article 52 fa un recull de les conductes que han de ser objecte de sanció:

- a) Actes d'indisciplina, injúria o ofensa greu contra els membres de la comunitat educativa.
- b) La reiteració, en un mateix curs escolar, de conductes contràries a les normes de convivència del centre.
- c) L'agressió greu física o moral contra els altres membres de la comunitat educativa o la discriminació greu [...].
- d) La suplantació de personalitat en actes de la vida docent i la falsificació o sostracció de documents acadèmics.
- e) Els danys greus causats per mal ús o dany greu intencionat en els locals, materials o documents del centre o en els béns d'altres membres de la comunitat educativa.
- f) Els actes injustificats que pertorbin greument el normal desenvolupament de les activitats del centre.
- g) Les actuacions perjudicials per a la salut i la integritat personal dels membres de la comunitat educativa del centre, o la incitació a aquestes.

1. Amonestació privada o per escrit.
2. Compareixença immediata davant el cap d'estudis.
3. Realització de treballs específics en horari no lectiu.
4. Realització de tasques que contribueixin a la millora i al desenvolupament de les activitats del centre o, si s'escau, dirigides a reparar el dany causat a les instal·lacions o al material del centre o a les pertinències d'altres membres de la comunitat educativa.
5. Suspensió del dret de participar en les activitats extraescolars o complementàries del centre.
6. Canvi de grup de l'alumne per un termini màxim d'una setmana.
7. Suspensió del dret d'assistència a determinades classes per un termini màxim de tres dies. Durant el temps que duri la suspensió, l'alumne haurà de realitzar els deures i treballs que es determinin per evitar la interrupció en el procés formatiu.
8. Suspensió del dret d'assistència al centre per un termini màxim de tres dies lectius. Durant el temps que duri la suspensió, l'alumne haurà de realitzar els deures i treballs que es determinin per evitar la interrupció en el procés formatiu.

Prescripció dels fets: un mes

Amb la singularitat que tota correcció imposada prescriurà a la finalització del curs escolar

Quadre 3. Per a les conductes greument perjudicials per a la convivència

1. Realització de tasques que contribueixin a la millora i al desenvolupament de les activitats del centre o, si escau, dirigides a reparar el dany causat a les instal·lacions o al material del centre o a les pertinences d'altres membres de la comunitat educativa. Aquestes tasques s'hauran de realitzar en horari no lectiu.
2. Suspensió del dret de participar en les activitats extraescolars o complementàries del centre.
3. Canvi de grup.
4. Suspensió del dret d'assistència a determinades classes per un període superior a cinc dies i inferior a dues setmanes. Durant el temps que duri la suspensió, l'alumne haurà de realitzar els deures i treballs que es determinin per evitar la interrupció en el procés formatiu.
5. Suspensió del dret a assistència al centre durant un període superior a tres dies lectius i inferior a un mes. Durant el temps que duri la suspensió, l'alumne haurà de realitzar els deures i treballs que es determinin per evitar la interrupció en el procés formatiu.
6. Canvi de centre.

Prescripció dels fets: quatre mesos

Amb la singularitat que tota correcció imposada prescriurà a la finalització del curs escolar.

La gravetat i les circumstàncies de les conductes que l'article 52 recull determinaran si s'adoptaran mesures disciplinàries o bé si s'adoptaran mesures jurídiques, dins l'àmbit de la Fiscalia de Menors, pel fet de tractar-se ja de faltes i/o delictes.

En funció de la gravetat, les mesures sancionadores que exposa el Reial decret 732/1995 les poden prendre la direcció del centre, el Consell Escolar i/o la Inspecció Educativa.

Quan els pares o familiars són els que agredeixen

Fixant-nos en la normativa educativa esmentada anteriorment, crida l'atenció la manca de regulació de la responsabilitat dels pares. Tan sols la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, de l'educació, a la Disposició Final Primera, que modifica l'article 4 de la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació, expressa:

“[Els pares] hauran de respectar i fer respectar les normes establertes en el centre, l'autoritat i les indicacions o orientacions educatives del professorat”, com també “fomentar el respecte per a tots els components de la comunitat educativa” (BOE núm. 106, de 4 de maig de 2006, pàg. 17.205).

Com es pot veure, presenta una redacció poc concreta del que haurien de ser les obligacions dels pares pel que fa a l'educació dels fills, el compromís amb l'escola i, sobretot, en el compliment de les normes de convivència per part dels mateixos pares. Aquest enfocament genèric s'ha repetit en les reformes successives LOGSE, LOCE i actualment LOE.

Per part seva, ni el Reglament orgànic de centres (Decret 119/2002, de 27 de setembre) ni tampoc el Decret de qualitat de la convivència (Decret 112/2006, de 29 de desembre) fan referència explícita a cap règim sancionador concret.

Pel que fa als documents de centre, en els projectes educatius i en les corresponents normes de convivència es recullen de forma més concreta els drets i els deures dels pares respecte de l'escola. No cal dir que no deixen de ser uns documents de bones intencions sense cap tipus de caràcter vinculant en el cas d'incompliment dels deures, i evidentment no hi figura cap mesura punitiva.

Per tant, com a mesures disciplinàries només podem actuar sobre una figura agressora: els alumnes.

Quan és un altre professor qui agredeix

En el cas del professor com a figura agressora, per la seva condició de funcionari està subjecte al règim disciplinari general que es deriva de la Llei 3/2007, de 27 de març, de la funció pública de la comunitat autònoma de les Illes Balears (BOIB núm. 49, de 3 d'abril de 2007).

Val a dir que ja existia un reglament per als funcionaris, que era regulat pel Decret 45/1995, de 4 de maig, pel qual s'aprova el reglament de règim disciplinari de la funció pública (BOCAIB núm. 61, de 13 de maig de 1995).

Per tant, ja fa molt temps que existeix un marc normatiu de referència pel que fa a la conducta del personal funcionari de la comunitat autònoma independentment de la via jurídica ordinària. De la Llei 3/2007, de 27 de març, de la funció pública, en destacarem alguns aspectes:

- A l'article 137, que tipifica les faltes molt greus, en trobam algunes que poden estar directament relacionades amb la violència contra els professors per part d'altres funcionaris docents:

“c) L'assetjament sexual o psicològic o l'assetjament per raó d'origen racial o ètnic, religió o conviccions, discapacitat, edat o orientació sexual.

[...]

f) L'excés arbitrari en l'ús de l'autoritat que causi perjudici al servei o al personal que en depèn.

[...]

p) Els actes limitatius de la lliure expressió del pensament, les idees i les opinions.

[...]

q) L'agressió greu a qualsevol persona amb la qual es relacioni en l'exercici de les funcions” (BOIB núm. 49, de 3 d'abril de 2007, pàg. 87).

- A l'article 139, que regula les faltes lleus trobam:

“c) La incorrecció amb qualsevol persona amb la qual es relacioni en l'exercici de les seves funcions” (BOIB núm. 49, de 3 d'abril de 2007, pàg. 88).

- L'article 140 fa referència a les sancions:

a) Separació del servei o revocació del nomenament del personal funcionari interí.

b) Suspensió de funcions i retribucions.

c) Trasllat a un lloc de feina situat en una loca-

litat o una illa distinta.

d) Trasllat a un lloc de feina situat a la mateixa localitat.

e) Pèrdua d'un a tres graus personals.

f) Amonestació” (BOIB núm. 49, de 3 d'abril de 2007, pàg. 88).

En relació amb el procediment disciplinari, la seva durada màxima és de divuit mesos. Pel que fa a la descripció de les faltes, tenim que les molt greus prescriuen al cap de tres anys, les greus al cap de dos anys i les lleus al cap de sis mesos.

Una qüestió molt important és que les sancions disciplinàries que s'imposin al personal funcionari s'han d'anotar als expedients personals.

La falta que derivi cap a un procediment disciplinari podrà derivar també de forma paral·lela en procediment civil i/o penal en funció de la gravetat dels fets.

D'altra banda, si enfocam l'atenció sobre els professors com a víctimes també hi trobam en la mateixa llei una referència clara:

- A l'article 115, dels Drets dels funcionaris:

“d) A rebre assistència, defensa jurídica i protecció de l'administració autonòmica, en l'exercici legítim de la seva activitat professional i en els processos judicials que se'n derivin.

[...]

j) A ser tractat amb respecte i consideració.

[...]

n) A rebre protecció eficaç en matèria de prevenció, seguretat i salut en el treball” (BOIB núm. 49, de 3 d'abril de 2007, pàg. 85).

5.2.2. Mesures jurídiques

Anomenarem mesures jurídiques totes aquelles accions que entren dins l'àmbit del codi penal i civil.

En primer lloc, cal fer una identificació de les principals infraccions que es repeteixen de forma més freqüent dins els centres. La guia d'actuació del Departament d'Educació del Govern Basc (2007) ens

n'ofereix un catàleg resumit:

- Faltes i delictes contra la integritat: agressions físiques, lesions i maltractaments d'obra
- Faltes i delictes contra la llibertat: amenaces i accions
- Faltes i delictes contra l'honor: injúries i insults
- Faltes i delictes contra el patrimoni

La gravetat, la intenció i la reincidència de cadascun estableix el límit entre falta i delicte.

En la mateixa línia i sense establir una relació directa amb el codi penal, en el *Pla per a prevenir la violència als centres de l'Ibsalut* (2006) apareixen els tipus de violència següents: violència física, violència verbal, violència psíquica i dany a la propietat.

També el protocol d'actuació de la Junta d'Andalusia estableix una relació semblant i engloba les agressions en: conductes intimidatòries, violència física i vandalisme.

Les accions legals per executar les infraccions derivades de les conductes agressives que hem exposat anteriorment tenen en compte la *jurisdicció penal* (delictes i faltes que estan recollits en el codi penal) i la *jurisdicció civil* (en els casos en què s'hagin produït danys

i perjudicis, amb la finalitat d'aconseguir una indemnització o reparació del dany).

Per iniciar aquestes accions tenim dos procediments:

- La denúncia: procediment àgil i que no requereix requisits formals; es pot presentar davant qualsevol òrgan jurisdiccional, com el jutjat o les dependències policiaques.
- La querrela: procediment formal que s'ha de presentar per escrit a través d'un advocat davant els jutjats.

Les conductes agressives més freqüents dins els centres educatius solen ser qualificades com a faltes, infraccions que tenen un termini de prescripció de sis mesos, tal com estableix el codi penal, cosa que cal tenir en compte a l'hora d'emprendre les accions legals corresponents.

Per acabar, s'ha de dir que les mesures jurídiques es poden aplicar a qualsevol de les tres figures agressores que hem mencionat anteriorment: alumnes, pares i mestres/professors.

En el cas d'alumnes menors d'edat, l'acció legal s'hauria de tramitar a la Fiscalia de Menors.

El quadre següent mostra de forma resumida el que s'ha tractat fins en aquest punt.

Quadre 4. Figures agressores i acció legal

Figures agressores	Conductes	Procediment	Legislació	Sanció
Alumnes menors de 14 anys	Conductes contràries a les normes de convivència i les greument perjudicials per a la convivència	Normes de convivència	Reial decret 732/1995, de 5 de maig, dels drets i deures dels alumnes	Expulsió de classes, del centre, realització de tasques, canvi de grup...
Alumnes de 14 a 18 anys	Conductes contràries a les normes de convivència i les greument perjudicials per a la convivència	Normes de convivència	Reial decret 732/1995, de 5 de maig, dels drets i deures dels alumnes	Expulsió de classes, del centre, realització de tasques, canvi de grup...
	Faltes i delictes	Denúncia o querella Fiscalia de Menors	Codi civil	Indemnització o reparació del dany
Pares/mares	Faltes/delictes	Denúncia o querella	Codi penal	Localització, multa, arrest, presó
			Codi civil	Indemnització o reparació del dany
Altre professorat	Faltes disciplinàries	Denúncia (Conselleria d'Educació o Funció Pública)	Decret 45/1995, de 4 de maig, de reglament de règim disciplinari de la funció pública	Suspensió de funcions, trasllat, amonestació...
			Llei 3/2007, de 27 de març, de la funció pública CAIB	
	Faltes/delictes	Denúncia o querella	Codi civil	Indemnització o reparació del dany
			Codi penal	Localització, multa, arrest, presó

5.3. Altres qüestions

- Autonomia de centres

Cap centre educatiu no pot actuar com a organisme autònom, ja que no disposa de personalitat jurídica pròpia. Per tant, la normativa vigent només atorga autonomia de centre en qüestions pedagògiques i en gestió econòmica (LOE, de 3 de maig de 2006, i Decret 110/2002, de 2 d'agost, pel qual es regula el procediment per dur a terme l'autonomia de gestió econòmica dels centres educatius...).

- Representació legal dels centres i dels seus professionals

El representant legal del centre és el director, el qual no pot exercir autonomia a l'hora d'emprendre mesures jurídiques en defensa dels professors víctimes d'una agressió.

La representació legal i l'assistència jurídica dels professors corresponen als serveis jurídics de la Conselleria d'Educació i Cultura, o bé a l'advocacia de la comunitat autònoma, per actuar en defensa dels seus treballadors, en qualitat de funcionaris públics.

5.4. Exemples de protocols d'actuació

A l'inici del punt 5 esmentàvem els protocols següents com a exemples de documents sobre la manera com cal actuar en aquests casos.

- Gobierno Vasco (2007). *Guía de actuación en casos de agresión al personal de los centros educativos públicos*. Vitoria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.
- Junta de Andalucía (2007). *Protocolo de actuación en caso de agresión hacia el profesorado o el personal no docente*. Sevilla: Consejería de Educación.
- Govern de les Illes Balears (2006). *Pla per a prevenir la violència als centres de l'Ibsalut*. Palma: Conselleria de Salut i Consum.

El primer és un protocol complet i exhaustiu: parla de l'adequació de les infraestructures, de mesures de seguretat passives i actives, de la necessitat de determinar un mapa de riscos, etc. Regula aspectes com les pautes d'actuació per al professional agredit i per a l'equip directiu del centre —que ha de redactar un informe—, ofereix un model de part d'incidències per

omplir, determina com ha de ser el full de comunicació a l'ertzaintza, implica la intervenció d'inspecció i del servei de prevenció de riscos laborals i ofereix a la víctima assessorament jurídic i atenció psicològica. Tots aquests punts són acompanyats d'un recull de normativa i lleis de referència. Es tracta d'un document que mereix ser llegit i analitzat amb deteniment.

El segon, tot i ser més breu i concret que l'anterior, ofereix també les pautes d'actuació tant de la víctima com de l'equip directiu del centre, d'inspecció i de la delegació d'Educació.

El darrer fa referència al sector de la sanitat. Comparant aquest sector amb l'educatiu hi trobam moltes similituds: es tracta de serveis bàsics i universals que els professionals sovint han d'oferir en un clima no del tot adequat (poc temps de dedicació per pacient/alumne, massificació...). La Conselleria de Salut i Consum en aquest cas sí que de forma decidida és capaç de redactar un pla de prevenció i d'estipular un protocol d'actuació en casos de violència als centres de l'Ibsalut. Segurament la pressió dels col·legis professionals de medicina i infermeria, com també la dels sindicats mèdics i sanitaris, va provocar la resposta de la Conselleria. En aquest document, en la mateixa línia que els dos protocols d'actuació del País Basc i Andalusia, es parla de mesures immediates i a posteriori i s'ofereix suport legal i psicològic a les víctimes.

6. CONCLUSIONS

Les agressions als professors són un fenomen relativament recent dins el món educatiu. Hi ha molts estudis que es refereixen a violència entre iguals, però encara pocs se centren en els professors com a víctimes. Malgrat tot, els mitjans de comunicació es fan ressò d'aquest tipus de notícies i els mateixos professors veuen que aquest tipus d'actes augmenten, al mateix temps que minva el seu reconeixement social.

Hem observat que els conceptes *violència* i *agressió* actualment estan subjectes a diferents interpretacions que dificulten l'establiment de límits entre ambdós termes.

D'altra banda, pensam que els mitjans de comunicació tenen un doble paper: tant en la difusió de models positius com a fer pública l'existència d'aquests casos tot contribuint a la sensibilització i a la conscienciació socials.

Pel que fa a les Illes Balears, en els darrers anys l'Administració ha posat en funcionament organismes per a l'estudi dels conflictes als centres educatius que han conduït a l'elaboració de plans de convivència als centres. La qüestió és plantejar-se: fins a quin punt han estat efectius en la violència contra els professors?

En aquests moments ni l'administració educativa ni els sindicats educatius no compten amb cap dada sobre la incidència de les agressions contra els docents en els centres de les Illes Balears. En canvi, en altres comunitats es compta amb estudis periòdics sobre la problemàtica, destacant el cas de la comunitat de Madrid.

L'actual legislació educativa només permet actuar disciplinàriament sobre l'alumnat i deixa al marge qualsevol actuació punitiva contra la família. Quan la figura agressora és el pare o la mare només queda la via judicial mitjançant la denúncia o la querella. Es veu clarament que els centres no tenen marge d'actuació sobre les famílies agressores. No disposen d'eines per actuar de forma immediata en la protecció dels docents.

Hi ha una línia poc clara entre el que el règim disciplinari anomena conductes greus i les faltes recollides al codi penal. Per tant, les actuacions són poc pràctiques, poc efectives i amb tendència a minimitzar les conductes, fins i tot aquelles que poden ser tipificades com a faltes dins l'àmbit del codi penal.

Com a exemple de guies d'actuació vàlides hem esmentat el protocol d'Andalusia i la guia del País Basc, com també el pla de l'Íbssalut de les Illes Balears. En aquests documents es plantegen eines d'actuació immediata amb itineraris clars, models d'assistència jurídica i de suport a la víctima.

Per al proper curs 2010-2011 es preveu la publicació a la Illes Balears d'un nou decret que regularà els drets i deures dels alumnes i les normes de convivència als centres docents. El pas previ ha estat l'informe núm. 7/2009, elaborat pel Consell Escolar de les Illes Balears i aprovat a la reunió del ple de 29 de gener de 2010.

En l'informe es dona pes a la mediació i negociació d'acords com a estratègies de prevenció i resolució dels conflictes, tot dedicant-hi el títol IV. Aquestes mesures passaran a ser un dels pilars fonamentals de les normes de convivència dels centres.

En tot cas la mediació té límits: "No utilitzam la mediació quan les conductes problemàtiques són molt greus o quan el perfil de les parts o d'una de les parts no encaixa en el procés mediacional, i en cap moment el procés mediacional no suprimeix la normativa de convivència, sinó que més aviat la complementa" (Mas i Moscardó 2009).

Per tant, la recomanació de la redacció d'un protocol clar d'actuació en cas d'una agressió a membres de la comunitat educativa, que també apareix a l'apartat 3 de consideracions generals de l'informe, és una mesura molt important que s'hauria de concretar en un document i convertir-se en un altre dels pilars fonamentals del futur decret.

7. PROPOSTES

- Necessitat de formació dels professors en estratègies pedagògiques concretes: tècniques de resolució de conflictes, mediació, educació emocional, dinàmiques de grup i eines d'enfrontament a l'estrès.
- Consideració de la violència contra els professors com a risc laboral.
- Conscienciació de la problemàtica a nivell social.
- Més implicació i responsabilització de les famílies en el procés educatiu.
- És imprescindible la concreció de mesures disciplinàries respecte dels pares dins l'àmbit de la legislació educativa i de l'autonomia dels centres.
- Elaboració d'un estudi propi a les Illes Balears per conèixer el grau d'incidència i els factors desencadenants de la violència contra els professors.
- Redacció d'un protocol d'actuació clar, àgil i efectiu en casos d'agressions als docents.
- Incloure mesures disciplinàries per als pares en el decret que regula les normes de convivència als centres docents.
- Més implicació de l'administració educativa i dels ajuntaments en el compliment de les lleis, en l'assistència jurídica i la protecció als professors.
- Cal que els mitjans de comunicació assumeixin el seu paper com a agents educadors.
- És necessària una més bona defensa corporativa dels docents, ja sigui des de l'acció sindical o bé mitjançant la creació d'una associació docent que pugui derivar cap a un col·legi professional.

8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Barceló, S. (2007) *Caixa d'eines per a tractar conflictes escolars*. Mallorca: Escola de Formació en Mitjans Didàctics. STEI-i.
- Bruckner, G (2003). *Educacion, violencia y valores*. En S. Peiró (coord) Segundas jornadas sobre violencia en educación. Problemas desde la perspectiva del centro docente. Alacant. ECU – Universitat d'Alacant.
- CAIB. (2007). Observatori Convivència Escolar. Palma: autor.
- Consell Escolar de les Illes Balears (2009). Informe núm 7/2009 sobre el projecte del futur decret pel qual s'establiran els drets i deures de l'alumnat i les normes de convivència als centres docents no universitaris sostinguts amb fons públics de les Illes Balears. Aprovat a la reunió del Plenari de 29/01/2010 Palma: Govern de les Illes Balears.
- Decret 45/1995, 4 de maig, pel qual s'aprova el reglament de règim disciplinari de la funció pública, (BOCAIB núm 61 13 de maig de 1995).
- Decret 119/2002, de 27 de setembre, que regula el reglament orgànic dels centres d'educació infantil i primària a les Illes Balears. (BOIB núm 120 de 5 d octubre de 2002)
- Decret 120/2002, de 27 de setembre, que regula el reglament orgànic dels Instituts d'educació secundària. (BOIB núm 120 de 5 d octubre de 2002).
- Decret 57/2005, de 20 de maig, mitjançant el es creava l'Observatori i el comissionat per a la Convivència Escolar en els Centres Educatius. BOIB núm 82 de 28 de maig de 2005.
- Decret 112/2006, de 29 de desembre, de qualitat de la convivència en els centres docents sostinguts amb fons públics de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. BOIB núm 189 de 30 de desembre de 2006.
- Decret 10/2008, de 25 de gener, pel qual es crea l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar de les Illes Balears. BOIB núm 15, de 31 de gener de 2008
- Decret 67/2008 de 6 de juny, d'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, educació primària i educació secundària obligatòria a les Illes Balears. BOIB núm 83 de 14 de juny de 2008.
- FATCS (2003). *Previsions de la violencia contra el personal del sector de la enseñanza*. Núm 47. Bilbao: Agencia Europea para la seguridad y la Salud en el trabajo.
- Garrigós Moneris, I. (2003) El ciclo de la violencia y la interacción simbólica. En S. Peiró (Coord), II Jornades sobre violència escolar: problemes des de la perspectiva del centre escolar. Alacant: ECU – Universitat d'Alacant.
- Gobierno Vasco (2007). *Guía de actuación en casos de agresión al personal de los centros educativos públicos*. Vitoria-Gasteiz: autor.
- Govern de les Illes Balears (2006). *Pla per a prevenir la violència als centres de l'Ibsalut*. Palma. Conselleria de Salut i Consum.
- Harris, S., & Petrie, G. F. (2003). *El acoso en la escuela. los agresores y las víctimas como espectadores*. Barcelona: Paidós.

- Instituto de Innovación Educativa y Desarrollo Directivo (IIEDD) ANPE (2006). Cisneros VIII. Violencia contra los profesores en la enseñanza pública en la Comunidad Autónoma de Madrid.
- Jares, X. R (2006). *Pedagogia de la convivència*. Barcelona: Graó.
- Junta de Andalucía (2007). Protocolo de Actuación en caso de agresión hacia el profesorado o el personal no docente. Sevilla: autor.
- Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació. BOE núm 106 de 4 de maig de 2006.
- Llei 3/2007 de 27 de març, de la funció pública de la comunitat autònoma de les Illes balears, (BOIB núm 49 03/04/2007)
- Martínez, J.M. (2000). La lucha contra la violencia escolar y su prevención. *Contextos educativos*, 3, 107-120.
- Mas, M.A. & Moscardó, R. (2009) Mediación. Contribució a la convivència d'un centre. *Guix*, 360.
- O'Moore, A. M. & Minton, S.J. (2001) . Tackling Violence in Schools. A report from the Ireland. Proyecto Connet. Obtingut de <http://www.conflictoescolar.es>
- Olweus, D. (1998). *Conductas de acoso y amenazas entre escolares* (M. de la Válgoma, Trad.). Madrid: Morata. (Treball original publicat en 1993).
- Peiró, S. (2003) *Violencia escolar: comprensión y propuestas*. En S. Peiró (coord), II Jornades sobre violència escolar: Problemes des de la perspectiva del centre escolar. Alacant: ECU – Universitat d'Alacant.
- Piñuel, J. L. & Gaitán, J. A. (2004) La violencia en la escuela a través de la prensa on-line de los principales periódicos de referencia en España. (Recurs electrònic). MEC.
- Reial Decret 732/1995 de 5 de maig, dels drets i deures dels alumnes. BOE núm 131 de 2 de juny de 1995.
- Subirats, M. ¿Qué es educar? De la necesidad de reproducción a la necesidad de cambio. A Tomé, A. i Rambla, X. (2001). *Contra el sexismo. Coeducación y democracia en la escuela*. Madrid: Síntesis.
- Terry, A. A. (1998) . Teachers as targets of bullying by their pupils: A study to investigate incidence. *British Journal of Educational Psychology*, 68 (2), 255 – 268.

Per citar aquest article:

Llodrà Oliver, S., Moscardó Mongort, R., & Rosselló Ruiz, J. J. (2010). Els professors de les Illes Balears com a víctimes d'agressions als centres educatius. *Innov[IB]. Recursos i Recerca Educativa de les Illes Balears*, 1, 68-84. Obtingut de <http://www.innovib.cat/numero-1/pdfs/5-inv-op.pdf>

ISSN: 2172-587X

